

Η Ιστορία του καθαρού Λόγου κατά τον Ι.Καντ

Χαράλαμπος Κράλλης

Δρ Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών
krallisc@yahoo.com

Περίληψη

Η ιστορία του καθαρού λόγου είναι ένα σημαντικό κεφάλαιο από την *Κριτική του Καθαρού Λόγου* του γερμανού φιλοσόφου Ι.Καντ. Σε ένα πολύ γνωστό κεφάλαιο αυτός αναπτύσσει τις ιδέες του σχετικά με την ιστορία της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Σε αυτή την μακρά εξέλιξη αυτός διακρίνει δύο αντίθετα ρεύματα, τον ιδεαλισμό και τον υλισμό. Στη συνέχεια αυτές οι ιδέες της θεωρίας του Ι.Καντ αναπτύχθηκαν από δύο διάσημους ιστορικούς της φιλοσοφίας, τον Κ. Vorländer και τον W. Windelband, που είχαν όμως διαφορές μεταξύ τους όσον αφορά την προοπτική του ιστοριογραφικού τους έργου.

Abstract

The history of pure reason is an important chapter in the *Critique of Pure Reason*, a very important philosophical work of the German philosopher I. Kant. In a famous chapter he develops his ideas on the history of the European philosophy. In this development he distinguishes two different traditions. The idealist and the materialist. In the aftermath this theory of Kant was developed by two famous historians of philosophy, K. Vorländer and W. Windelband, but with differences in the perspective of their historiography.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η *Κριτική του καθαρού Λόγου* του γερμανού φιλοσόφου Ι.Καντ βοήθησε όσο λίγα βιβλία στην ιστορία της Ευρωπαϊκής φιλοσοφίας την ανάπτυξη των μαθηματικών και των φυσικών επιστημών¹. Σύμφωνα με τον Ι.Καντ ο τίτλος αυτός του κεφαλαίου βρίσκεται σε αυτή τη θέση μόνο, για να χαρακτηρίσει μία θέση που υπολείπεται στο σύστημα και πρέπει μελλοντικά να πληρωθεί². Ο Καντ από μίαν σκοπιά απλώς υπερβατολογική, δηλ. από την σκοπιά της φύσεως του καθαρού λόγου, ρίχνει ένα φευγαλέο βλέμμα πάνω στο σύνολο των δικών μέχρι τότε μελετών –που παριστούν βεβαίως γι' αυτόν οικοδομήματα, αλλά οικοδομήματα που βρίσκονται μόνον σε ερείπια³. Ο Καντ διαβλέπει μέσα στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας δύο μεγάλα φιλοσοφικά ρεύματα, την νοησιαρχία και την αισθησιαρχία. Παράδειγμα του

¹ SANDKÜHLER, H-J. (2005). (επ.). Handbuch Deutscher Idealismus, .28κέξ.

² KANT, I. (2006). Κριτική του καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, 475-479.

³ KANT, I. (2006). Κριτική του καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, A 852-B 880.

πρώτου είναι ο Πλάτων , ενώ του δευτέρου ο Επίκουρος⁴. Σε προηγούμενο κεφάλαιο της πρώτης Κριτικής είχε υμνήσει το δικό του, φιλοσοφικό δημιούργημα, δηλαδή την Αρχιτεκτονική του καθαρού Λόγου⁵. Πολλά φιλοσοφήματα της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας είναι μόνον ερείπια. Αντίθετα προς τον Kant, ο αντίπαλός του Hegel είχε μία διαλεκτική αντίληψη για την ιστορία της φιλοσοφίας πού την παρουσίασε στο έργο του *Παραδόσεις για την Ιστορία της φιλοσοφίας*⁶. Οι βασικές θέσεις του Kant στο κεφάλαιο αυτό, αλλά και σε ορισμένα άλλα βοήθησαν πολύ τους καντιανούς ιστορικούς της φιλοσοφίας στην Γερμανία. Αποτελούν πράγματι ένα πρόγραμμα για τη συγγραφή μίας ιστορίας της φιλοσοφίας, ουσιαστικά καινοφανούς, αλλά σε καντιανές βάσεις. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να παρουσιάσω πολύ σύντομα την γνώμη μου για την υπερβατολογική φιλοσοφία του Kant., δηλαδή την ιδέα της υπερβατολογικής φιλοσοφίας⁷.

1. Ορισμοί καντιανών εννοιών

Υπερβατικές (transcendes) ονομάζονται στην ύστερη σχολαστική φιλοσοφία οι γενικές ιδιότητες των πραγμάτων, οι οποίες κατά τη νεοπλατωνική διδασκαλία αποτελούν μεταφυσικές ουσίες πέραν των επιμέρους κατηγορημάτων είτε κατηγοριών⁸. Τέτοιες μεταφυσικές , γενικές ιδιότητες είναι στα λατινικά οι εξής : res, ens, verum, bonum, aliquid, unum. Από εδώ προκύπτει η σχέση προς το θείο.

Η έννοια αυτή (transzendent) στην εποχή μας χρησιμοποιείται με τρία διαφορετικά νοήματα⁹. (1) ως κάτι πού ξεπερνά τα όρια της εμπειρίας, (2) ως κάτι πού βρίσκεται πέραν των φυσικών ορίων, ως κάτι του φυσικού κόσμου, πού γίνεται γνωστός μέσω των αισθήσεων γίνεται, (3) ως κάτι πού διαπερνά το πεδίο της ανθρώπινης συνείδησης. Ο G.W.Leibnitz όριζε ως υπερβατικό κάθε τι πού ξεπερνά το πεδίο της άλγεβρας.

Ο Kant έχει δώσει έναν δικό του ορισμό πού επαναλαμβάνεται σε πολλές σελίδες του κορυφαίου του έργου: « Γιατί η επέκταση των αρχών δυνατής εμπειρίας πάνω στην δυνατότητα των πραγμάτων καθόλου είναι εξ ίσου τόσο υπερβατική όσον και ο ισχυρισμός της αντικειμενικής πραγματικότητας τέτοιων εννοιών, πού δεν μπορούν να βρουν τα αντικείμενά τους πουθενά [αλλού] παρά έξω από το όριο [τα όρια] κάθε δυνατής εμπειρίας. Ό,τι ο καθαρός λόγος κρίνει βεβαιωτικώς [καταφατικώς], πρέπει (όπως παν ότι γνωρίζει ο λόγος) να είναι αναγκαίο ή [αλλιώς] δεν είναι απολύτως τίποτε. Αυτός συνεπώς δεν περιέχει στην πραγματικότητα καθόλου δόξες»¹⁰ Όπως καταλαβαίνουμε άλλο πράγμα είναι ο υπερβατικός και άλλο

⁴ Αυτόθι.

⁵ KANT, I. (2006), Αυτόθι.

⁶ ΧΕΓΚΕΛ, ΓΚ. (2013). Ιστορία της Φιλοσοφίας. 1103κέξ.

⁷ HÖFFE, O. (2003), Kants Kritik der reinen Vernunft. Die Grundlegung der modernen Philosophie, .132κέξ.

⁸ PEGENBOGEN, P--MEYER, U. (1998). Wörterbuch der philosophischen Begriffe, .671-72.

⁹ Αυτόθι.

¹⁰ KANT, I. (2006), Κριτική του Καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, Β 810.

ο υπερβατολογικός. Στην δεύτερη έννοια ο Kant έδωσε ένα άλλο νόημα, όπως γράφει στην αρχή της *Κριτικής του καθαρού λόγου* : «Ονομάζω υπερβατική (Transzendental) κάθε γνώση πού γενικά δεν ασχολείται τόσο με αντικείμενα όσο με το δικό μας μονάχα τρόπο γνώσεως αντικειμένων , εφόσον αυτός πρόκειται να είναι *a priori* δυνατός. Ένα τέτοιο σύστημα εννοιών θα ονομαζόταν Υπερβατική Φιλοσοφία»¹¹ Η μεγάλη φιλοσοφική επανάσταση πού εγκαινίασε ο Kant είναι δυνατόν να κατανοηθεί στη βάση ορισμένων φιλοσοφικών αρχών του που διαπερνούν το κορυφαίο έργο του. Αυτές είναι οι ακόλουθες : Η κοπερνίκεια στροφή και η ανακάλυψη της αρχής της υπερβατολογικής φιλοσοφίας. Η αρχή αυτή συνδέεται με το πρόβλημα της αιτιότητας και τις συνθετικές κρίσεις *a priori*. Θα ήθελα να σταθώ λίγο στις βασικές αυτές αρχές του καντιανού έργου.

2. Το Καντιανό Πρόγραμμα

Ο Kant ερευνά την δυνατότητα συνθετικών κρίσεων *a priori*. Ονομάζει τέτοιου είδους έρευνες ‘υπερβατολογικές’ και δίνει τον ακόλουθο ορισμό γι’ αυτές : “Ονομάζω υπερβατική κάθε γνώση πού γενικά δεν ασχολείται τόσο με αντικείμενα όσο με το δικό μας μονάχα τρόπο γνώσεως αντικειμένων, εφόσον αυτός πρόκειται να είναι *a priori* δυνατός. Ένα σύστημα τέτοιων εννοιών θα ονομαζόταν Υπερβατική Φιλοσοφία. Αλλά και αυτή πάλι η φιλοσοφία είναι ακόμα , για το αρχικό αυτό στάδιο, πολύ πρόωρη. Πραγματικά, επειδή μια τέτοια επιστήμη [ως σύστημα εννοιών] θα ήταν αναγκασμένη να περιλαμβάνει ολοκληρωτικά τόσο την αναλυτική όσο και την *a priori* συνθετική γνώση, γι’ αυτό έχει πολύ μεγαλύτερη ευρύτητα για το σκοπό πού επιδιώκουμε , αφού δεν μας χρειάζεται να προωθήσουμε την ανάλυση πολύ μακριά παρά μόνο όσο απαραίτητα αναγκαία, για να κατανοήσουμε σε όλο τους το πλάτος τις αρχές της *a priori* συνθέσεως , το μόνο άλλωστε πράγμα πού μας απασχολεί»¹². Σύμφωνα με την ιδέα της ‘κοπερνίκειας στροφής’ της *Denkungsart* (δηλαδή, του τρόπου σκέψης), ενός τρόπου σκέψης για τον Kant υπάρχουν αναγκαίες προϋποθέσεις, ή όπως αυτός προσπαθούσε, και με μία δική του διατύπωση παρουσίασε προϋποθέσεις της δυνατότητας της εμπειρίας, οι οποίες ανάγονται ,σε ό,τι εμείς εξασκούμε, στις δυνατότητες γνώσης πού έχουμε”. Συνεπώς, ο Kant ερευνά τις “υπερβατολογικές προϋποθέσεις της δυνατότητας μας για την εμπειρία”. Δίνει ακόμη και μία διατύπωση σε ένα χωρίο της πρώτης Κριτικής σχετικά μ’ αυτό το πρόβλημα : «Μ’ αυτό τον τρόπο είναι δυνατές οι συνθετικές κρίσεις *a priori*, όταν δηλ. αναφέρουμε σε μια δυνατή γνώση εμπειρίας εν γένει τους μορφολογικούς όρους της *a priori* εποπτείας, τη σύνθεση της φαντασίας και την αναγκαία ενότητά τους σε μία υπερβατική κατάληψη, κι όταν λέμε : οι όροι της δυνατότητας της εμπειρίας εν γένει είναι συγχρόνως όροι της δυνατότητας των αντικειμένων της εμπειρίας και γι’ αυτό το λόγο έχουν αντικειμενικό κύρος σε μία συνθετική κρίση *a priori*»¹³ Το αρχιτεκτόνημα του Kant προσδιορίζεται με κρίσεις

¹¹ KANT, I. (1976), Κριτική του Καθαρού Λόγου, τόμος Α’, τεύχος !, Β 25.

¹² Αυτόθι, , Α 12-Β 26.

¹³ KANT, I. (1979). Κριτική του Καθαρού Λόγου, τόμος Β’, τεύχος Ι, Β 197-Α 158.

αναλυτικές ή συνθετικές, ακόμη με τον ορισμό της έννοιας της εμπειρίας, όπως επίσης και με την εισαγωγή της αρχής της υπερβατολογικής φιλοσοφίας που ξεκινά από την πλατωνική διάκριση, αισθητού-νοητού κόσμου.

Θέλω στο σημείο αυτό να μιλήσω ακόμη και για την έννοια της 'αναγκαιότητας' που έχει τόσο μεγάλη σημασία για τη φιλοσοφία του Kant. Οι *a priori* κρίσεις είναι μη-εμπειρικές κρίσεις και κατά τον Kant έχουν δύο χαρακτηριστικά. Είναι κατ' ανάγκην αληθείς και ισχύουν με αυστηρή γενικότητα, η οποία δεν επιτρέπει καμία εξαίρεση. Ο Kant διατυπώνει το πρόβλημα ως εξής: «*Εδώ σημασία έχει να δούμε αν υπάρχει ένα κριτήριο που να μας επιτρέπει να διακρίνουμε με βεβαιότητα μιά καθαρή γνώση από μιά εμπειρική. Η εμπειρία βέβαια μας διδάσκει, ότι κάτι είναι φτιαγμένο από τη φύση του έτσι ή αλλιώς, αλλά όχι και ότι δεν μπορεί να είναι αλλιώς. Αν βρίσκεται κατά πρώτον λόγο μια πρόταση που νοείται ταυτόχρονα με το γνώρισμα της αναγκαιότητας, τότε αυτή είναι μία κρίση a priori. Αν επιπλέον αυτή δεν παράγεται από καμιά άλλη πρόταση που να έχει και αυτή με τη σειρά της το χαρακτήρα αναγκαίας προτάσεως, τότε είναι απόλυτα a priori. Κατά δεύτερον λόγο, η εμπειρία δεν προσδίδει στις κρίσεις της αληθινή ή αυστηρή, παρά μονάχα υποθετική και σχετική (εξ επαγωγής) καθολικότητα, που η καθαυτή σημασία της είναι τούτη: από τις παρατηρήσεις που κάναμε ως τώρα εξάγεται ότι δεν υπάρχει καμιά εξαίρεση από τούτον ή εκείνον τον κανόνα. Κατά συνέπεια, μια κρίση που νοείται με αυστηρή αναγκαιότητα, δηλαδή έτσι ώστε να μην επιδέχεται καμιά απολύτως εξαίρεση, δεν παράγεται από την εμπειρία, αλλά ισχύει απόλυτα a priori*»¹⁴. Παρ' όλα αυτά σε όλες τις κρίσεις που επαληθεύονται μέσω της εμπειρίας, είναι δυνατό κάποια ημέρα να φανεί ότι είναι ψευδείς. Δεν θα επεκταθώ όμως σχετικά με αυτό το πρόβλημα περισσότερο. (Wahrnehmung, δηλαδή, εμπειρία).

Η καντιανή ιστοριογραφία της φιλοσοφίας καταδειχνει ερείπια, αλλά και λαμπρά οικοδομήματα, και το πιο επιβλητικό η αρχιτεκτονική του καθαρού λόγου του Kant. Τι είναι όμως το επιβλητικό αυτό οικοδόμημα που το ονομάζει με αυτή τη φράση του ο Kant; Ο λόγος είναι αρχιτεκτονικός (έχει σύστημα με κατηγορίες), αρχιτεκτονική είναι η τέχνη των συστημάτων. Η συστηματική ενότητα είναι αυτό, που η απλή γνώση προπάντων οδηγεί στην επιστήμη, δηλ. από ένα απλό σύνολο φτιάχνει ένα σύστημα, έτσι η αρχιτεκτονική η διδασκαλία του επιστημονικού στην γνώση μας γενικά. Η ενότητα του συστήματος της επιστήμης δεν είναι 'τεχνική', αλλά αρχιτεκτονική ενότητα. Η αρχιτεκτονική του καθαρού λόγου είναι η συστηματική των γνώσεών μας από τον καθαρό λόγο. Η αρχιτεκτονική των επιστημών είναι ένα σύστημα με ιδέες. Ο Kant ήθελε μ' αυτόν τον τρόπο να εμφανίσει το σύστημα της κριτικής του καθαρού λόγου, ως ένα λαμπρό αρχιτεκτόνημα και κατασκευάσμα απέναντι στα ερείπια, όπως λέγει, που βρίσκουμε πολλές φορές στην ιστορία της δυτικής φιλοσοφίας.

¹⁴ Αυτόθι, B 3-B4.

Ο Kant ερευνά τις επιστήμες, θεολογία-Ηθική –Μεταφυσική πριν προχωρήσει στην τριπλή εξέταση της ιστορίας του καθαρού λόγου, δηλαδή στο πρόγραμμα μίας καντιανής θεώρησης της ιστορίας της φιλοσοφίας, όπου διακρίνει αντίθετα φιλοσοφικά ρεύματα. Ο Kant έχει έναν τριπλό στόχο, εν όψει του οποίου προεκλήθησαν οι ονομαστότερες μεταβολές ή επαναστάσεις :

Οι τρεις πλευρές : Αντικείμενο-καταγωγή-μέθοδος.

A) *Εν αναφορά προς το αντικείμενο.* Ο Kant εννοεί, το αντικείμενο όλων των γνώσεών του λόγου μας. Σχετικά με το αντικείμενο διακρίνει τους αισθησιοκράτες φιλοσόφους, όπως ο Επίκουρος, από τους άλλους που είναι νοησιοκράτες όπως ο Πλάτων¹⁵. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο Σχολές είχε ήδη ξεκινήσει από την αρχαιότητα και συνεχίστηκε. Οι της πρώτης σχολής ισχυρίζονταν ότι πραγματικότητα υπάρχει μόνον στα αντικείμενα, ενώ όλα τα άλλα είναι φαντασία. Οι της δευτέρας σχολής ισχυρίζονταν ότι στις αισθήσεις δεν υπάρχει τίποτε άλλο από απατηλή όψη και ότι μόνον η νόηση γνωρίζει το αληθές. Συνεπώς, οι πρώτοι δεν αμφισβητούσαν την πραγματικότητα στις έννοιες της νόησης, αλλά ως λογική. Ενώ στους άλλους είναι μυστική.

B) *Εν αναφορά προς την καταγωγή.* Ο Kant εννοεί την καταγωγή των καθαρών γνώσεών του λόγου, αν δηλαδή αυτές έχουν παραχθεί από την εμπειρία ή αν, ανεξαρτήτως από αυτήν, έχουν την πηγή τους μέσα στον λόγο¹⁶. Εδώ, βλέπουμε την αντίθεση Αριστοτέλης και Πλάτων, δηλ. Εμπειριστές και Νοολογιστές. Στη νεότερη φιλοσοφία Locke-Leibnitz. Εδώ, ο Kant αποκαλύπτει την μορφή του Αριστοτέλους ως αρχηγέτη των εμπειριστών, ενώ, τοποθετεί τον Πλάτωνα στους Νοησιοκράτες. Κατά τον Kant ο φιλόσοφος πού ακολούθησε τον πρώτο στους νεότερους χρόνους ήταν ο Locke και ο Leibnitz πού ακολούθησε τον δεύτερο. Παρ'όλα αυτά δεν μπόρεσαν σε αυτή τη διαμάχη να επιτύχουν να οδηγήσουν το πράγμα σε μία οριστική λύση¹⁷. Ο Kant όμως εξετάζει και την περίπτωση του Επίκουρου. Κατά τον Kant ο Επίκουρος προχώρησε με μεγαλύτερη συνέπεια προς το αισθησιοκρατικό του σύστημα από ό,τι ο Αριστοτέλης και ιδιαίτερα ο Locke. Ο τελευταίος αφού πρώτα παρήγαγε από την εμπειρία όλες τις έννοιες και θεμελιώδεις αρχές, προχώρησε τόσο πολύ μακριά τους ισχυρισμούς του και την αλαζονία του, ώστε να λέγει ότι μπορεί να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού και την αθανασία της ψυχής, όσο και οποιοδήποτε μαθηματικό θεώρημα¹⁸.

Γ) *Εν αναφορά προς την μέθοδο.* Ο Kant εννοεί ότι εάν κανείς πρέπει να ονομάζει κάτι μέθοδο, τότε αυτό είναι αναγκαίο να είναι μία διαδικασία σύμφωνα με θεμελιώδεις αρχές. Οι διαφορετικές μέθοδοι είναι η φυσιοκρατική και

¹⁵ KANT, I. (2006). Κριτική του Καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία. Α 855- Β 883.

¹⁶ Αυτόθι.

¹⁷ KENNY, A. (2005). Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας. Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, .230-265.

¹⁸ KANT, I. (2006). Κριτική του Καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία. Α 855- Β 83.

επιστημονική¹⁹. Οι εκπρόσωποι των δύο ρευμάτων ισχυρίζονται τα ακόλουθα. Κατά τον Kant ονομάζει κανείς μέθοδο 'όταν πρόκειται να είναι μία διαδικασία ή αγωγή σύμφωνα με θεμελιώδεις αρχές. Είναι δυνατόν κανείς να διαιρέσει την κυριαρχούσα τώρα μέθοδο σε αυτό τον κλάδο της φυσικής έρευνας στη φυσιοκρατική και την επιστημονική. Οι φυσιοκράτες έχουν ως βασική αρχή ότι διά του κοινού λόγου, χωρίς επιστήμη, μπορούν να επιτελέσουν περισσότερα από ό,τι η καθαρή θεωρία σχετικά με τα σημαντικότερα ερωτήματα που συνιστούν τα προβλήματα της μεταφυσικής, (οφθαλμοί- μαθηματικές περιστροφές), το περίφημο απόσπασμα του Δημοκρίτου²⁰. Ο Kant ειρωνεύεται φιλοσοφικά τους φυσιοκράτες που με « το έμβλημά τους , με το οποίο μπορούν να ζουν ευχαριστημένοι και άξιοι επιδοκμασίας, χωρίς να νοιάζονται [σκοτίζονται] για την επιστήμη, ούτε να συγχύζουν [ταράσσουν] το έργο της»²¹. Ο Kant λέγει για τους παρατηρητές ή αυτούς που θεωρούν ή τηρούν την επιστημονική μέθοδο, και ότι κι αυτοί έχουν μπροστά τους την επιλογή ή να προχωρούν δογματικά ή σκεπτικά. Στην πρώτη περίπτωση ανήκει ο Wolff, ενώ στη δεύτερη ο David Hume²², αλλά σε όλες τις περιπτώσεις υποχρεούνται να προχωρούν συστηματικά. Ένας άλλος δρόμος είναι ανοιχτός, δηλαδή ο *κριτικός δρόμος*. Εάν κανείς, λέγει ο Kant, αναγνώστης είχε την φιλοφρόνηση και την υπομονή να τον διασχίσει μαζί του, τότε μπορεί να συμβάλει και αυτός με τη δύναμή του και να μετατρέψει την ατραπό αυτή σε ασφαλή οδό, δηλ. σε λεωφόρο²³.

Αυτό είναι συνεπώς το πρόγραμμα μίας καντιανής ιστορίας της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας, την οποία διαγράφει σε αδρές γραμμές ο ίδιος ο Kant. Σε αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν μετά τον θάνατο του οι γερμανοί ιστορικοί της φιλοσοφίας , διακρίνοντας την αρχιτεκτονική από τα ερείπια. Έχουν γίνει πολλές μελέτες σχετικά με την επίδραση του καντιανού έργου στην ανάπτυξη των μαθηματικών και εκείνη την εποχή , αλλά και στον 20^ο αιώνα. Όπως και σχετικά με τις φυσικές επιστήμες. Ο ίδιος ο Kant σε ένα άλλο έργο του φανέρωσε και τις δικές του αντιλήψεις για τα καθαρά μαθηματικά, αλλά και για την καθαρή φυσική επιστήμη , συνδέοντάς τις με τη δική του κριτική φιλοσοφία²⁴.

Η καντιανή Ιστοριογραφία

Το πρόγραμμα μίας καντιανής ιστορίας της φιλοσοφίας ολοκληρώθηκε, άν και με κάποιο πολύπλοκο τρόπο πολύ μετά τον θάνατο του κορυφαίου γερμανού

¹⁹ ' Αυτόθι. Α 856- Β 884.

²⁰ ' Αυτόθι. πβ. Diels H-Kranz,W. (2007). Οι Προσωκρατικοί. Οι Μαρτυρίες και τα Αποσπάσματα, τόμος Α', β' έκδ. Β 117.

²¹ KANT,I. (2006), Κριτική του Καθαρού Λόγου, Α 856- Β 84.

²² KENNY,A. (2005). Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας . Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, . 220κέξ.

²³ KANT,I. (2006). Κριτική του Καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, Α 856-Β 884.

²⁴ KANT,I. (1982). Προλεγόμενα σε κάθε μελλοντική Μεταφυσική που θα μπορεί να εμφανίζεται ως επιστήμη. σσ.56-77, και ακόμη, σ.78-125. Τις αντιλήψεις του αυτές αναπτύσσει σε σχέση με την Μεταφυσική, μιλώντας για το πώς είναι δυνατή η Μεταφυσική εν γένει.

φιλοσόφου. Η εξέλιξη του γερμανικού ιδεαλισμού έφθασε σε ένα τέλος με το θάνατο του Schelling(1775-1854). Ο Καντιανισμός με το σύνθημα ‘πίσω στον Kant’ (zurück zu Kant!) άρχισε να κυριεύει το ένα μετά το άλλο τα γερμανικά Πανεπιστήμια²⁵. Η γνωστή αυτή φράση και σύνθημα διατυπώθηκε από τον Zeller το 1862. Μετά όμως από τρία χρόνια, το 1865 ο Liebmann εξέδωσε το βιβλίο του, με τίτλο *Kant und die Epigonen*²⁶, Κατά τη γνώμη των νεοκαντιανών η μελέτη της γνωσιολογίας του Kant θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της φιλοσοφίας. Στα πλαίσια της διδασκαλίας του νεοκαντιανισμού δημιουργήθηκαν διαφορετικές σχολές ανάλογα με τη μέθοδο έρευνας. Αφ’ ενός η σχολή του Μαρβούργου (Cohen, Natorp, Cassirer, N.Hartmann) και αφ’ ετέρου η σχολή της Βάδης ή η νοτιοδυτική σχολή (Windelband, Rickert)²⁷. Η σχολή αυτή ειδικά επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στη μελέτη της αξιολογίας. Ειδικές έρευνες σχετικά με την ανάπτυξη του καντιανισμού έχουν παράγει καλά ερευνητικά συμπεράσματα. Η εξέλιξη του καντιανισμού ως πανεπιστημιακής φιλοσοφίας κινήθηκε ανάμεσα στον ιδεαλισμό και το θετικισμό²⁸. Πρώτον, η αποστασιοποίηση της πανεπιστημιακής φιλοσοφίας από τον γερμανικό ιδεαλισμό (1830-1848). Δεύτερον, η γερμανική φιλοσοφία μετά τις δημοκρατικές επαναστάσεις και το νεοκαντιανό πρόγραμμα (1849-1865). Τρίτον, η εξάπλωση του νεοκαντιανισμού (1865-1881). Όπως φαίνεται από την εξέταση του προβλήματος η εξέλιξη αυτή με το σύνθημα ‘πίσω στον Kant’ δεν είναι ένα απλό πρόβλημα, αλλά μπορεί με προσεκτική μελέτη να παρουσιάσει σημαντικά αποτελέσματα.

Η πρώτη με επίκεντρο τις αξίες, η άλλη με επίκεντρο τη φύση. Από εκείνη περίπου την εποχή έχουμε το *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, των W.Windelband- H.Heimsoeth. Και ακόμη το παρόμοιο έργο του Karl Vorlander, *Geschichte der Philosophie*²⁹. Ορισμένα γνωσιολογικά προβλήματα που ανακύπτουν κατά τη συγγραφή της ιστορίας της φιλοσοφίας. Κατ’ αυτό τον τρόπο, αυτό που ονειρευόταν ο Kant στο αντίστοιχο κεφάλαιο της πρώτης κριτικής έγινε πραγματικό με τις πολύ επιτυχημένες νεοκαντιανές ιστορίες της φιλοσοφίας, οι οποίες πραγματικά έχουν μεγάλη κυκλοφορία και επιτυχία, μέχρι και τις ημέρες μας. Αυτό που προγραμματικά διατύπωσε ο Kant έγινε έργο στην νεοκαντιανή ιστοριογραφία που περιείχε πλούσιους καρπούς.

²⁵ KÖHNKE, K.CH.(1986). Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus.Die deutsche Universitätsphilosophie zwischen Idealismus und Positivismus,

²⁶ ΠΕΛΕΓΡΙΝΗΣ,Θ. (2004). Λεξικό της Φιλοσοφίας. Οι έννοιες, οι θεωρίες, οι Σχολές, τα ρεύματα, τα πρόσωπα, .408κέξ.

²⁷ WINDELBAND W-HEIMSOETH,H. (1991).Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας, Γ’ τόμος, 199κέξ.

²⁸ KÖHNKE, H. CH. (1986). Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus, .9κέξ.

²⁹ VORLÄNDER,K. (1981). Philosophie des Altertums.Geschichte der PhilosophieI, mit Quellentexten.

Πηγές:

- Kant, I. (1976), *Κριτική του καθαρού Λόγου, Τόμος Α΄*, τεύχος I, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Α.Γιανναρά, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Kant, I. (1979), *Κριτική του καθαρού Λόγου, Τόμος Β΄*, τεύχος I, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια, Α.Γιανναρά, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Kant, I (2006), *Κριτική του καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλέκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία*, εισαγωγή-μετάφραση-παρατηρήσεις, γ΄ έκδ. Αθήνα.
- Kant, I (1982), *Προλεγόμενα σε κάθε μελλοντική Μεταφυσική πού θα μπορεί να εμφανίζεται ως επιστήμη*, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Γ.Τζαβάρια, Αθήνα-Γιάννινα.
- Kant, I (1977), *Werkausgabe, Bde I-XII*, (hg.), Wilhelm Weischedel, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Diels H.-Kranz W. (2007), *Οι Προσωκρατικοί. Οι Μαρτυρίες και τα Αποσπάσματα, τόμοι Α΄-Γ΄*, β΄ έκδοση, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα.
- Χέγκελ, Γκ. (2013). *Ιστορία της Φιλοσοφίας*, εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Στ. Γιακουμής, εκδ. Ανοιχτή βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Δευτερεύουσα Βιβλιογραφία :

- Helfferich Chr. (2002), *Geschichte der Philosophie. Von den Anfängen bis zur Gegenwart und Östliches Denken*, dtv, München .
- Höffe O (2004), *Kants Kritik der reinen Vernunft. Die Grundlegung der modernen Philosophie*, beck, München.
- Eisler K. (2008), *Kant-Lexikon, Nachschlagewerk zu Kants Sämtlichen Schriften, Briefen und nachschriftlichen Nachlaß*, Hildesheim.
- Köhnke, K.Ch, (1986), *Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus. Die deutsche Universitätsphilosophie zwischen Idealismus und Positivismus*, suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Regenbogen, A- Mezer, U. (1998). *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, Hamburg Meiner.
- Vorländer, K (1981) *Philosophie des Altertums, Geschichte der Philosophie I, mit Quellentexten*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg.
- W. Windelband- H. Heimsoeth, (1991). *Εγχειρίδιο ιστορίας της Φιλοσοφίας, Α΄, Β΄, Γ΄*, τόμοι, μετάφραση Ν. Σκουτερόπουλος, β΄ έκδοση, MIET, Αθήνα,
- Sandkühler, H. J. (2005) (hg.), *Handbuch Deutscher Idealismus*, Stuttgart-Weimar.
- Πελεgrίνης, Θ. (2004), *Λεξικό της Φιλοσοφίας. Οι Έννοιες, οι θεωρίες, οι Σχολές, τα πρέματα και τα πρόσωπα*, έκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Kenny, A. (2005). *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*. Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, εκδ.

Νεφέλη, Αθήνα.